

אלימות במשפחה

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

הקדמה אישית

בחרתי לעסוק בעבודתי בנושא אלימות במשפחה כיוון שזו תופעה מאוד נפוצה בימינו.

תופעת האלימות במשפחה אינה הולכת ומתמעטת עם השנים, אלא להפך היא הולכת ומתעצמת, מספר הנשים הנפגעות עקב אלימות במשפחתן מצד בני זוגן גדל עם השנים ובכל שנה מתווספים קורבנות נוספים לתופעה חמורה זו.

הסיבות האפשריות לכך יכולות להיות כי רשויות האכיפה נותרות שאננות בכל הנוגע לכך או שהענישה אינה מספיקה ואין מספיק הרתעה שתמנע מקרים מסוג זה בחברה.

הנושא של אלימות במשפחה ריתק אותי במיוחד כיוון שכאשר חשבתי עליו וניסיתי להבין מאיפה בעיה זו נובעת, חשבתי גם על כך שבימינו, בארץ ישראל, רוב הזוגות בוחרים עם מי להתחתן לא מתוך הכרח או החלטת ההורים, וזו אך ורק בחירה אישית שלהם מי עתיד להיות בן זוגם ולחיות איתם למשך שארית חייהם, ועניין זה עורר בי את השאלה- אז מה בכל זאת גורם לבן אדם לקום יום אחד ולפגוע בבן זוגו, ואין זו

רק פגיעה פיזית, אלא ישנם אף דוגמאות רבות של פגיעות נפשיות ואף כלכליות. שאלה זו הייתה תמוהה בעיני מאוד, הרי לדעתי בחברה מתוקנת אם לאחד מבני הזוג קשר הנישואים אינו טוב, ישנה האופציה להתגרש, שאמנם זו אופציה מאוד מצערת שאף משפחה לא רוצה לנקוט בה, אך לדעתי ולדעת רבים זו אופציה הרבה יותר טובה להחליט לקום ולעזוב מאשר לבחור באופציה של פגיעה בבן הזוג.

החלטתי בעבודתי לחקור ולהעמיק קצת יותר בנושא זה, לראות מהם ההשלכות המשפטיות ומהם ההשלכות על הצד השני- הנפגע, לשמוע דיונים בנושא והיבטים שונים מכל מיני שכבות באוכלוסייה, ולנסות להבין קצת יותר בנושא שנקרא- אלימות במשפחה- מה הגורמים שלו, ההשלכות וכיצד מתמודדים לאחר מכן.

תוכן עניינים

1	אלימות במשפחה
3	מבוא
4	משפט עברי
4	חיוב הבעל בכבוד אשתו
5	אלימות מילולית
5	הכאה בתגובה להקנטה
6	חזקת כשרות לאשה
6	כפיית גט מחמת אלימות הבעל
7	איסור הכאת ילדים
8	החקיקה בעניין קיום פסקי דין של גירושין
9	משפט ישראלי
9	אלימות במשפחה- הגדרות וסקירת המצב בישראל
9	סוגי האלימות:
10	חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק העונשין
10	חוק העונשין
12	אלימות כנגד ילדים

12	הגורמים לאלימות-.....
12	מסקנות ממחקר שנעשה בנושא-.....
13	ענישה
17	השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי
18	כבוד האדם ככלל וכבוד האישה בפרט
18	איסור הפחדה ואיומים מצד הבעל כלפי אשתו
18	חזקת כשרות האישה
19	איסור הכאת ילדים
19	ענישה
19	כפיית גט

מבוא

עבודתי תעסוק בנושא אלימות במשפחה. בעבודתי אציג את הנושא מהיבטים שונים של המשפט הישראלי ושל המשפט העברי.

בעבודתי אתייחס לכללים השונים הנהוגים בארץ ישראל בענייני אלימות במשפחה, אתייחס גם למשפט העברי ואציג דעות של חכמים שונים מתקופת חז"ל ועד לתקופתנו אנו. אני אף אשווה בין שני סוגי המשפט העברי והישראלי בעניינים השונים. בנוסף אתעסק בשאלה משפטית ומוסרית אשר נידונה בפסקי דין רבים- רציחת הבעל ע"י אשתו עקב כך שסבלה מאלימות פיזית חוזרת ונשנית.

לגבי עברת הרצח, ברור וידוע כי זוהי עבירה פלילית חמורה שאין לעובר עליה דרך לחמוק מעונש, ובנוסף היא נאסרת באופן ברור ומובהק גם במשפט העברי- "לא תרצח" וגם בחוקי המשפט הישראלי. אדם שרוצח בזדון עפ"י התורה, עונשו יהיה מוות ועפ"י המשפט הישראלי עונשו מאסר - כמובן תלוי בנסיבות. אך עדיין אין חולקים שאדם שעבר עבירה חמורה זו של רצח, עליו להיענש באופן חמור מכמה סיבות-

(1) "למען יראו ויראו"- בכדי להרתיע את שאר האנשים מלבצע מעשה דומה

(2) הענשת הפוגע- האדם שרצח צריך להיענש על מעשיו, ואין לוותר לו על כך, יש לשמור על גבולות

וחוקים במדינה.

3) מחשש מסוכנות לציבור- אדם שרצח עלול להיות גורם מסוכן לציבור ולגרום לפגיעות נוספות אם יישאר משוחרר, ולכן יש לאסרו.

אך מה לגבי מקרה מיוחד בו מתקיים באופן קבוע במשפחה מסויימת התעללות של הבעל באשתו, התעללות פיזית ונפשית כאחד, איומים והכאות, והאישה המוכה מחליטה לקום יום אחד ולרצוח את בעלה.

היא מקבלת החלטה זו לאחר זמן רב של התעללות בתקופה שכבר אין לה בחירה חופשית, היא שבורה ומרוסקת מההתעללות שהיא חווה, היא אולי מאוימת שלא תפנה למשטרה ולא לאף אחד אחר, היא אולי כבר אינה שפויה עקב הדברים שחוותה, והיא מקבלת החלטה ורוצחת את בעלה שהכה אותה במשך שנים. מה יהיה גזר דינה של אישה זו? האם יש פה אפשרות לסלוח? להקל בעונש על רצח? האם זוהי סיבה מוצדקת? או שאולי הייתה אפשרות אחרת?

בכל שאלות אלו אתעסק בעבודתי, אחווה את דעותיי ואציג היבטים שונים וכל מיני דעות בנושא זה, תוך התייחסות לחוק הקבוע במדינת ישראל ובמשפט העברי.

משפט עברי

חיוב הבעל בכבוד אשתו

"האוהב את אשתו כגופו, והמכבדה יותר מגופו... עליו הכתוב אומר (איוב ה, כד): "וידעת כי שלום אהלך ופקדת נַךְ ולא תחטא".¹

בתלמוד הבבלי ישנה התייחסות לצורה בה הבעל צריך לנהוג כלפי אשתו. עליו לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה אף יותר מגופו.

"וכן צוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יתר מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה, ויהיה דיבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.² גם עפ"י דברי הרמב"ם על הבעל לכבד את אשתו יותר מגופו, לדאוג לצרכיה כפי יכולותיו הכלכליות, ואסור לו להטיל עליה אימה יתרה, כלומר להפחידה, לאיים עליה או לנהוג עמה בדרך דומה.

¹ תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף עו, עמוד ב
² רמב"ם, הלכות אישות, פרק טו, הלכה יט

ביהמ"ש העליון קבע, על יסודות המשפט העברי, שחובת המדור של בעל כלפי אשתו מחייבת אותו לספק לה מדור שקט ושלו שתוכל לחיות בו את חייה בשלווה. לכן על כל אדם מוטלת החובה לכבד את אשתו ולהימנע מאלימות כלשהי כלפיה, שימוש בסוג אלימות כלשהו סותר את חובת המדור השקט שהבעל חייב לספק לאשתו.

אלימות מילולית

אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה.³

בתלמוד הבבלי נאמר כי על הבעל להיזהר מאוד באונאת אשתו, ומפרש רש"י אונאה = לצערה.

נשאלת השאלה, מה הדין לגבי אישה שבעלה מצער אותה הרבה ומרב צער היא מואסת בו ואינה כבר יכולה לסבול

את הקטטות והמריבות, והיא אף אינה יכולה לבוא לבית הדין מפני איומי והפחדות בעלה?

התשובה לשאלה זו, היא שעל הבעל מוטלת החובה לתת כתובתה, נתינת הכתובה מעידה על הצעד לגירושין.

ישנו דגש על החובה המוטלת על הבעל, על הבעל נאמר "יוציא וייתן כתובה" ולא נאמר "כופין אותו להוציא",

כלומר נתינת הכתובה ע"י הבעל נעשית שלא בכפייה, אם הבעל גירש את אשתו מעצמו- מוטב לו, ואם לא עשה כן

"קרינא ליה עבריינא", כלומר בעל זה מכונה עברייך וכעת **כופין** עליו נתינת הכתובה ואפילו בשוטים.

הכאה בתגובה להקנטה

"איש המכה אשתו, עבירה היא בידו כמכה חבירו. ואם רגיל הוא בכך, יש ביד בית דין ליסרו ולהחריםו..",

ולהשביעו שלא יעשה עוד, ואם אינו ציית לדברי הבית דין, יש אומרים שכופין אותו להוציא, ובלבד שמתרין בו

תחלה פעם אחת או שתיים..".⁴

לפי דברי הרמ"א בעל המכה את אשתו ורגיל בכך, בית הדין מחריים אותו והבעל נענש במלקות ואף משביעים

אותו שלא יכה אשתו שוב, אם אינו מצייט לדברי בית הדין, כופין אותו להוציא כתובה לאחר שמזהירים אותו

פעמיים. בנוסף מובא גם בדברי הרמ"א מקרה של אישה המקניטה את בעלה ומזלזלת באביו ואמא, ישנם שני

דעות לעניין זה- דעה הסוברת שמותר להכות אישה זו ודעה הסוברת שגם אישה רעה אסור להכות, הכלל הוא

לפי דעה א'.

³ תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף נט, עמוד א

⁴ רמ"א, אבן העזר, סימן קנד, סעיף ג

חזקת כשרות לאשה

בעל המכה את אשתו לא יכול לטעון אני מכה אותה כי היא התחילה. לאשה יש **חזקת כשרות** "ואם אינו ידוע מי הגורם, אין הבעל נאמן לומר שהיא המתחלת, שכל הנשים בחזקת כשרות". בנוסף ישנו דבר הנקרא "חרם קדמונים", לפיו בעל המכה את אשתו מחרימים אותו ואינו מצטרף למניין עד שיתירו לו החרם.

כפיית גט מחמת אלימות הבעל

לאלימות בעל כלפי אשתו ישנם השלכות רבות, אלימות הבעל עשויה להביא את בית הדין להענישו בעונשים חמורים, ואף **לכפותו** לתת גט לאשתו.

אך בניגוד לכך, חכמי ההלכה בדורות האחרונים נמנעים מלקיים הליך קיצוני זה ולכפות על הבעל מתן גט לאשתו, ובמקום כך מסתפקים ב-"חיוב גט".

כאשר מוגשת בפני בית הדין תביעה בענייני גירושין בהעדר הסכמה בין הצדדים להתגרש, כלומר הבעל מסרב לתת לאשתו גט, ניצבות בפני בית הדין 4 אפשרויות:

א. לדחות את התביעה.

ב. "מצווה לגרש", כלומר לקבוע שהצדדים **צריכים** להתגרש.

ג. **לחייב** את הצדדים להתגרש

ד. **לכפות** מתן גט

במקרה של אלימות במשפחה, הקטגוריה השלישית מתקיימת וניתן לחייב את בני הזוג להתגרש, השאלה הנשאלת היא האם ניתן לעבור לאפשרות הרביעית **ולכפות** על הבעל לתת גט לאשתו.

חכמי ההלכה הראשונים, כגון המהר"ם, ר' ברוך מרוטנבורג והתשב"ץ, פסקו שיש מקום לכפות על בעל אלים לתת גט לאשתו.

לעומת זאת, רבי יוסף קארו, בעל ה"שולחן ערוך", בספרו "בית יוסף" פוסק: "ומכל מקום, נראה לי שאין לסמוך על דבריהם... לכפות ולהוציא... כיוון שלא נזכרו בדברי שום אחד מהפוסקים המפורסמים". ניתן לראות כי ישנה מחלוקת בין הפוסקים, לפי דברי חכמי ההלכה הראשונים, יש מקום לכפות על הבעל

המכה מתן גט, אך עפ"י דעתו של ר' יוסף קארו אין לכפות על הבעל האלים מתן גט, והוא מסביר זאת בכך שהחיוב והכפייה למתן גט לא נזכרו בשום מקום אחר אצל אחד מהפוסקים הגדולים.

ניתן לשאול מדוע לא לכפות על בעל המכה את אשתו מתן גט במצב בו הוא מסרב?

על שאלה זו אפשר לענות בכך שכעיקרון גט הנכפה על הבעל הוא "גט מעושה", כלומר גט שלא ניתן מרצון חופשי ויש בו פסול מובנה, ולכן אם תינשא האישה על סמן גט פסול זה, יהיה זה כאילו נישאת בזמן שהיא עדיין אשת איש, ולכן גם הילדים שייוולדו לה מהבעל השני יהיו ממזרים.

לכן הקפידו חז"ל **שלא לכפות גט** על בעל אלים, אלא אם כן ישנה עילה מפורשת לדבר הכתובה בתלמוד.

כתוצאה מפסיקתם האמורה של "בית יוסף" והרמ"א, ניצבים בתי הדין הרבניים בפני התלבטות קשה כשהם נתקלים בבעל אלים: נקיטת אמצעי כפייה אינה מקובלת על כלל הפוסקים, ויש חשש שמעבר **מחיוב** בגט **לכפיית** גט, כשלב הבעל אינו שלם עם פעולה זו, תביא לפסילת הגט ולהגדרתו כ"גט מעושה", שנכפה על הבעל שלא כדין. מצד שני, ברור שלא ניתן לחייב אישה להמשיך לחיות עם בעל אלים, בתי הדין ובתי המשפט משתמשים במקרים אלו בצווי הרחקה למיניהם, שבאמצעותם הם מרחיקים את בן הזוג המכה מן הבית בלא לכפות עליו מתן גט.

איסור הכאת ילדים

על כל אדם מישראל מוטלת החובה לאהוב כל אחד ואחד מישראל.

"כגופו וכמאודו" קיימת גם על ילדים. האיסור להכות או להרים יד קיים כלפי ילדים הינו כמו כלפי מבוגרים. "ואהבת לרעך כמוך".

בספר משלי ישנו הפסוק: "חֹשֶׁךְ שֶׁבִטּוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאַהֲבוּ שְׁחָרוֹ מוֹסֵר". (יג, כד')

יש אנשים שמבינים פס' זה בצורה שאינה נכונה, בדרך המילולית שלו- הורה שאינו מלקה את בנו בשבת (שוט) – שונא את בנו.

אך הכוונה הנכונה של הפס' היא- הורה שאינו מבקר את ילדיו ומעניש אותם- שונא את ילדיו.

על כך אמר שלמה המלך במשלי (יז') "תַּחַת גְּעָרָה בְּמִבְּיַן מְהַפּוֹת פְּסִיל מְאָה", כלומר- דיבור נכון אל הילד וחינוכו בצורה נכונה, עדיף ממאה מכות, כיוון שהכאת הילד אינה עוזרת לחינוכו כלל.

”וְאֵהָבוּ שְׁחָרוּ מוֹסָרִי”, על האב להדריך את בנו לנהוג בדרך נכונה. לראות לו כיצד להתנהג.

וכך כתב הראי”ה קוק :

”יפה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקויות” – כאן הורנו חז”ל נועם דרך החינוך, כי לא במהלומות יחונך האדם כי אם בדרכי נועם.

החקיקה בעניין קיום פסקי דין של גירושין

פתרון לבעיית האלימות במשפחה נמצא בחוק בתי דין רבניים-קיום פסקי דין של גירושין, (התשנ”ה 1995)

חוק זה קובע אמצעי כפייה נוספים למתן גט, מלבד המאסר, שבית הדין נוקט בו רק כשמתקיימת אחת מן העילות הנזכרות בתלמוד. לפי החוק, מסורה בידי בית הדין גם האפשרות להוציא צו הגבלה. מכוחו, מוטלות על בן הזוג המסרב לגט, בניגוד לפסק דין המחייבו לעשות כן, סנקציות אחדות כגון: איסור יציאתו מן הארץ, שלילת דרכונו, שלילת רשיון הנהיגה שלו ועוד.

הסנקציות האמורות לעיל אינן בגדר כפיית גט. במקרים אלה יש בידי הבעל לבחור אם רצונו להיות אזרח נטול זכויות ולהמשיך לעגן את אשתו, אף שאינה מסוגלת לחיות עמו עוד, או לתת לה גט מרצונו ואז יושבו לו כל הזכויות הניתנות על ידי המדינה והקהילה לאזרח.

משפט ישראלי

אלימות במשפחה- הגדרות וסקירת המצב בישראל

תופעת האלימות במשפחה קיימת משחר ההיסטוריה, אך המודעות הציבורית לבעיה זו ברחבי העולם החלה לקראת שנות ה-70 של המאה ה-20.

מנתוני משטרת ישראל עולה כי מתחילת שנה נוכחית זו 2015- נרצחו בישראל 8 נשים ע"י בני זוגן.

כיום ישנו שינוי משמעותי בחברה הישראלית ביחס לסוגיית האלימות במשפחה. מהתייחסות של שוויון נפש ואדישות, הן חברתית והן של סוכנויות אכיפת החוק, הגענו למצב של מודעות וערנות מוגברת בנושא⁵.

סוגי האלימות:

מקובל להתייחס לארבע צורות אלימות במשפחה:

אלימות פיזית – התעללות בגופו של הקורבן, כנגד רצונו תוך שימוש בכוח.

⁵ אלימות במשפחה במשפט האזרחי והפלילי, אריה ליכט ואיריס מרקוס, אוצר המשפט

אלימות מינית - פעילות מינית אגרסיבית כנגד גופו של הקורבן בניגוד לרצונו.

אלימות פסיכולוגית - שימוש באמצעים פסיכולוגיים, הרס שיטתי של הנפגע ע"י איומים, מניעת מזון, או שינה, הטרדה, השפלה, מניעת קשרים חברתיים ובידוד.

אלימות כלפי רכוש - אין פגיעה בגופו של הקורבן אך קיימת פגיעה שיטתית ברכושו

סוג האלימות המוכר לנו כיום הוא האלימות הפיזית, ורק לאחרונה החלו רשויות החוק לשים לב לאלימות המילולית נפשית, הנפוצה יותר, שלעיתים אף הרסנית יותר.

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק העונשין

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו⁶ הוא חוק יסוד במדינת ישראל שנועד להגן על זכויות האדם העיקריות במדינת ישראל.

זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל.

סעיף 2 לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו קובע כי יש לשמור על החיים, הגוף והכבוד של כל אדם.

חוק העונשין⁷

נוסף לחוק יסוד כבוד האדם ישנו **חוק העונשין**, הוא לבו של המשפט הפלילי במדינת ישראל.

סעיף 382 לחוק קובע שכאשר תקיפה נעשית כנגד בן משפחה העונש הוא כפול מתקיפת אדם זר, ועומד על-ארבע שנים. אם נגרמה חבלה, העונש הקבוע בחוק הוא שלוש שנים והוא מוכפל כאשר מדובר באלימות בתוך המשפחה- שש שנות מאסר. במקרים של עבירות מין העונש חמור בהרבה ובמקרים של אונס הוא גם יכול להיות עשרים שנות מאסר.

⁶ חוק יסוד כבוד האדם וחירותו: ס"ח תשנ"ב

⁷ חוק העונשין התשל"ז-1977 ס"ח 226

לפי חוק העונשין (סעיף 86) גם אם בית המשפט לא הרשיע את הנאשם, הוא רשאי להטיל על מי שהואשם באלימות במשפחה תקופת מבחן שבה הוא יעבור טיפול בקהילה. עונש זה מאפשר למואשם לשקם את חייו ולטפל בבעיותיו כדי שהוא לא יחזור שנית על מעשיו. בכל מקרה.

סעיף א' לחוק למניעת אלימות במשפחה⁸ קובע כי ביהמ"ש רשאי לתת צו האוסר על אדם לעשות חלק מן הדברים הבאים, כולם או מקצתם: איסור להיכנס לדירת בן משפחתו, איסור להטריד את בן משפחתו, איסור לפעול באיזושהי דרך המונעת או מקשה שימוש בנכס המשמש כדין את בן משפחתו.

בישראל ישנו חוק "פגיעה בקטינים ובחסרי ישע", סעיף 368 לחוק העונשין, ושם ישנה התייחסות נפרדת לפגיעה כשמדובר בילד, כלומר אדם שטרם מלאו לו 18 שנה.

תקיפת קטין או חסר ישע⁹

סעיף 368 לחוק העונשין קובע כי התוקף קטין וחסר ישע וגורם לו חבלה- דינו מאסר 5 שנים, והיה והתוקף אחראי על הקטין דינו מאסר 7 שנים. עפ"י סעיף ב' לחוק זה, במקרה של חבלה חמורה לקטין זמן המאסר גדל בשנתיים.

מטרת החוק הינה לתת סעד מידי לבני משפחה החשופים לאלימות מאת בני משפחתם.

החוק למניעת הטרדה מאיימת¹⁰

חוק זה מהווה תוספת משמעותית לרשימת החוקים שתכליתם למנוע ולעצור התנהגות אלימה בחברה.

מטרת חוק זה היא להגן על אדם מפני פגיעה בשלוות חייו, בחירותו או בגופו, בידי אדם אחר שנקט נגדו הטרדה מאיימת או שפגע בגופו, ואף מניעת שימוש באיומים, פגיעה ברכוש, פגיעה בשם טוב, פגיעה בחופש התנועה וכדומה.

הנפגע רשאי לפנות לביהמ"ש בבקשה להגיש צו מניעה שהפרתו תהווה הפרה פלילית, סעיפיו של צו זה יכולים למנוע יצירת קשר בין הפוגע לנפגע, ועוד פעולות שיורידו מן הנפגע את החשש להיפגע שוב.

⁸ החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א 1991

⁹ חוק העונשין (תיקון מס' 26) תש"ן-1989

¹⁰ חוק למניעת הטרדה מאיימת התשס"ב 2001

צו מניעת הטרדה מאיימת קובע כי ביהמ"ש רשאי לאסור על אדם שנקט הטרדה מאיימת מספר דברים, כגון: לאיים, לבלוש, להטריד או ליצור קשר בכתב או בע"פ עם הנפגע.¹¹

במקרה בו הנפגע הינו בן משפחה המגיש בקשה לפי חוק זה לביהמ"ש, רשאי ביהמ"ש לתת צו למניעת הטרדה מאיימת כאשר הוא סבור שהדבר דרוש להגנה מיידית על שלומו של הנפגע.

אלימות כנגד ילדים

אלימות במשפחה אינה תמיד מופנית כלפי האישה, ישנם מקרים רבים של אלימות במשפחה המופנית כלפי הגבר, קשישים במשפחה ואף כלפי הילדים, כפי שנעסוק להלן.

הגורמים לאלימות-

אלימות במשפחה המופנית כלפי ילד יכולה לנבוע מסיבות שונות ביניהן- הורים בעלי קשיים רגשיים או שעברו התעללות בעצמם, חוסר יכולותיו של הורה להיות פנוי לצרכי הילד ועוד.

ההתעללות מתאפשרת במקרים רבים משום שהילד הוא חלש, חסר אוניס ותלוי במבוגר. לרב, ילדים שעברו התעללות מלוויים בתחושת אשם, דבר זה פוגע בהם בהמשך ומקשה על יצירת מערכות יחסים בריאות עם בני אדם גם בבגרותם.

אלימות כלפי ילדים באה לידי ביטוי בצורות שונות לדוג': פגיעה פיזית, פגיעה רגשית- השפלה, הזנחה פיזית- מחדל של ההורים כלפי ילדיהם, פגיעה מינית. סיבה נוספת לפגיעה בילדים היא ניסיון לפגיעה בבן/ בת הזוג.

מסקנות ממחקר שנעשה בנושא-

לאחרונה קרו מספר אירועים אשר בסופם נרצחו ילדים על ידי אביהם, כאשר בחלק לא קטן מן המקרים הועלתה הטענה, על ידי ההורה הרוצח, כי הילדים נרצחו בכדי לפגוע באימם, בת זוגו, אשר איימה לעזוב

¹¹ סעיפים 4, 5 לחוק למניעת הטרדה מאיימת

אותו או שדרשה לקבל תשלום מזונות בעבור הילדים. ההורה פוגע בילדיו שלו, בעוד הוא מאמין שהוא פוגע דווקא בבת זוגו, אימם של הילדים.

במחקר שנעשה עבור משרד העבודה והרווחה, נמצא כי אלימות במשפחה מאופיינת בהשלכות קשות על כל חברי המשפחה (כולל הילדים) ומבוססת על שליטה. המשתנים המבחינים בין גברים אלימים וזוגות החיים באלימות ואחרים הם: סטטוס סוציאקונומי של המשפחה (ככל שנמוכה ההכנסה המשפחתית כך גבוה יותר שיעור האלימות במשפחה), אבטלת הגבר, גיל בני הזוג (התופעה רווחת יותר בקרב בני זוג צעירים), דפוסי תקשורת (ביטויי אגרסיביות מילולית והתנהגות שלילית פוגעת), עמדות כלפי אלימות נגד נשים (עמדות המצדיקות אלימות כלפי נשים), מבנה הכוח במשפחה (פנייה לאלימות קשורה בשאיפה להשגת כוח, בעיקר כשהגבר חש כמי שחסר את הכוח בתוך היחידה המשפחתית, בהשוואה לבת הזוג).

ענישה

בישראל ישנה התייחסות נפרדת לפגיעה והתעללות בקטינים וחסרי ישע. סעיף 368 לחוק העונשין מתייחס לפגיעה מסוג זה, החוק מסדיר את עבירת תקיפה הקטין או התעללות בו וקובע עונשי מאסר כבדים בצד עבירות אלו¹².

עד כאן סוכם נושא האלימות במשפחה אשר הסביר את הגורמים לתופעה, סוגי האלימות, עונשים והסנקציות המוטלות על הצד הפוגע- המכה.

כעת, ארצה להתעסק בנושא משפטי חשוב שעלה לפני כ-21 שנה והעלה שאלות משפטיות רבות ודיונים רבים.

להלן פסק דין כרמלה בוחבוט¹³:

כרמלה בוחבוט, אשתו של יהודה בוחבוט, הורשעה ביום 12.9.94 בהריגת בעלה, היא לקחה את הרובה שימש את בנה החייל בצבא וירתה בעזרתו בבעלה מספר קליעים רב עד שאיבד רוח חיים. נגד כרמלה הוגש כתב אישום בגין עבירת רצח. במהלך המשפט התברר כי, הנאשמת כרמלה סבלה במשך מספר שנים רב התעללות מצד בעלה, הפחדות, הכאות ואיומים, ההכאות היו אלימות ואכזריות כל כך עד כדי כך שלפעמים הגיעו למצב שבעלה של הנאשמת נאלץ להזמין מד"א לאשתו שנפגעה קשות. העונש שניתן לנאשמת, כרמלה היה 7

¹² סעיף 368 לחוק העונשין תשל"ז 1977

¹³ - 6353/94 כרמלה בוחבוט נגד מדינת ישראל, פד"י מט"י (3) 647

שנות מאסר, אך עקב לחץ רב וארגונים פמיניסטים הקוראים להילחם בהתעללות ואלימות באישה, הורד עונשה של כרמלה ל-3 שנות מאסר.

"בית המשפט מציין בגזר-דינו, כי "כתב האישים מצביע על מסכת ארוכה וממושכת של ייסורים וסבל שהיו מנת חלקה של הנאשמת כרמלה בוחבוט, ילידת 1954, במהלך חייה המשותפים עם בעלה המנוח". לאחר מכן פירט בית המשפט את מעשי האלימות, ההתעללות והטרור שהופעלו על המערערת על-ידי המנוח במשך 24 שנות נישואיהם. (השופט ג' בד)

למרות חומרת המעשה של הנאשמת כרמלה, לא ניתן להתעלם מההשפלה וההתעללות שעברה במהלך 24 שנות נישואיה, בעלה ניסה ואף הצליח לדכא אותה, להשפיל ולרמוס את כבודה ואף לגרום לה לפגיעות פיזיות קשות ומנע ממנה לקבל טיפול רפואי ברוב המקרים בהם פגע בה. בעלה של הנאשמת איים עליה שלא תספר לאף אחד על ההתעללות שהיא חווה.

"כשהיא חרדה מתגובת-בעלה ומאמינה באיומיו כי יבולע לה אם תעז להתלונן עליו הכחישה הנאשמת את החשד הנ"ל ועמדה על גרסתה לפיה היא עצמה הכתה בראשה בכפף".

בבית המשפט, גם בניה של הנאשמת העידו לטובתה, ולא רק הם, אלא אף משפחתו של המנוח- בעלה העידו לטובת הנאשמת ובאו לעזרתה בבקשה שירחמו עליה בפסק הדין.

יום אחד, היום בו התרחש הרצח, בעלה של הנאשמת החל לרדוף אחריה בכל הבית תוך שהוא מטיל טרור בבית ושובר רהיטים על גופה, הנאשמת רצה בחדר בין חדרי הבית וכאשר הגיעה לחדר של בנה החייל, לקחה את הרובה, דרכה אותו ובהתקרב בעלה אליה, ירתה בו מספר קליעים עד שנפל ומת.

פסק דין אנסטסיה מיקל נ' מדינת ישראל¹⁴

לאחר כ-7 שנים מאז מקרה כרמלה בוחבוט קרה מקרה דומה נוסף של אישה אשר רצחה את בעלה עקב התעללות ממושכת שחוותה מצדו.

הנאשמת- אנסטסיה מיקל יצאה ביום הרצח לפיקניק עם בעלה- נאסים עפיפי וחבריהם, אשר במהלכו התפתחה מחלוקת בין אנסטסיה לבעלה, אנסטסיה שלפה את הסכין ששימשה את חבריהם בפיקניק ודקרה את בעלה, אך הפציעה הייתה קלה, וחזאם- חברם של הזוג חיטא למנוח את הפצע. באותו היום החלו מחלוקות

¹⁴ פסק הדין ע"פ 9369/07 - אנסטסיה מיקל נ' מדינת ישראל

בין הזוג פעמיים וחזאם הרגיע את שני הצדדים בכל פעם. מאוחר יותר בערב, כאשר חזאם אוחז בבן זוגה של אנסטסיה ומנסה להרגיעו מריב אחר שהתפרץ, רצה אנסטסיה לאוהל שלה ושל בעלה ושולפת משם סכין, היא חוזרת למקום בו נמצא בעלה ודוקרת אותו דקירה חזקה בחזה במקום בו נמצא הלב ובעלה מת במקום.

עונשה של אנסטסיה בפסק הדין הוא 16 שנות מאסר.

"ביהמ"ש העליון ברוב דעות (השופט א' רובינשטיין בהסכמת השופטת מ' נאור, כנגד דעתה החולקת של השופטת ע' ארבל) גזר על המערערת 16 שנות מאסר מהטעמים הבאים:

הקלה בעונשים במקרים של תסמונת האישה המוכה ככלל ותסמונת הפוסט-טראומתית, יסודה בנסיבות בעלות אופי מוסרי ושיקולי צדק. שכן – בלא שבית המשפט יתן חלילה ידו לנטילת חיים שלא כדין. התנהגות פוסט טראומתית מקבלת התחשבות בבית משפט (להלן, פס"ד בוחבוט) אך בנידון שילם המנוח, למעט התנהגותו באותו ערב (שכרות ומכות), את מחיר המטען שנשאה המערערת מאנשים אחרים, ועל כן הדמיון בין הנדון לראיה הוא חלקי מאד.

מדובר בענייננו בהריגה הקרובה לרצח, ש"אשמתו המוסרית" של הקרבן בה, גם אם פגע במערערת באותו ערב, לא הייתה קרובה למקרים של ההתעמרות הנמשכת. ובאיזונים בהם מדובר, נודע כאן משקל יתר לאינטרס הציבורי של קדושת חיי אדם. יחד עם זאת, נוכח הנסיבות האישיות של המערערת, הוחלט להקל עמה במידה מסוימת, ולהעמיד את העונש על שש עשרה שנות מאסר".

ניתן לראות כי העונש שהוקצב לנאשמת אנסטסיה (16 שנות מאסר) שונה בהרבה מן העונש שהוקצב לכרמלה (3 שנות מאסר). אפשר להסביר זאת בכך שרצח בעלה של כרמלה בוחבוט נעשה לאחר 24 שנות נישואים בהם חוותה הנאשמת התעללות פיזית ונפשית רבה, כאשר ביום הרצח "הגיעו מים עד נפש" והנאשמת לא יכלה לשאת יותר את הכאות והשפלות בעלה ושמה קץ לחייו.

מנגד, הנאשמת אנסטסיה מיקל לא חוותה עבר של התעללות במסגרת שנות נישואיה מבעלה, אלא שבאחד הימים כאשר יצאה הנאשמת עם בעלה וחבריה לפיקניק, בעלה החל לשתות עד שנעשה שיכור ואז החל להכות את אשתו, עפ"י דבריה הוא אף חנק אותה וגלגל אותה על הרצפה, הנאשמת שברה בקבוק ודקה שהיה בידו של הנאשם וניסתה לדקור אותו בסכין, אך ניסיון ההריגה לא צלח, ובאותו הערב דקרה שוב הנאשמת את בעלה באופן חד ומכוון בליבו והרגה אותו.

ישנו הבדל משמעותי בין שני המקרים של כרמלה בוחבוט ואנסטסיה מיקל. ההבדל הוא בגורם לרציחת בן הזוג, אנסטסיה בניגוד לכרמלה לא חוותה עבר שלם של התעללות מצד בעלה, אלא החליטה לקום ולהורגו על סמך ערב אחד בו איבד את שפיותו בעקבות שכרון חושים והחל להכותה ולהתעלל בה.

אני סבורה שהפסיקה של בית המשפט בפרשתה של אנסטסיה היה נכון וצודק ולא היה כל צורך להקל עוד בעונשה של הנאשמת, מאחר ואין כל סיבה מוצדקת לפי דעתי לרציחת הבעל ע"י הנאשמת, אמנם הנאשמת סבלה במשך ערב אחד מבעלה מכות וגידופים, אך לנאשמת הייתה את אפשרות הבחירה לפנות למשטרה ולגורמי סיוע, היא ידעה שבעלה נמצא במצב של אבדן חושים מכמות האלכוהול הרבה ששתה ושאין הוא נוהג כך בדרך כלל, ובמקום לבחור לפנות לעזרה ולהגיש נגדו תלונה, היא בחרה בדרך הפחות נכונה והגיוני והרגה אותו.

בנוסף, בשונה מפרשת בוחבוט, על הנאשמת אנסטסיה, הבעל לא איים או הפחיד אותה שלא תספר לאף אדם מה הוא עולל לה באותו ערב, אלא להפך, גם חבריהם היו באותו טיול וצפו במתרחש, אנסטסיה יכלה להזעיק עזרה ואין זה היה הפתרון הנכון לדעתי לקום ולהרוג את בעלה.

בניגוד לדעתי השופטת מ' נאור (דעת מיעוט) סבורה כי יש להעניק משקל מעט יותר לתסמונת הפוסט טראומתית שממנה סבלה המערערת, עת ביצעה את המעשים שבגינם הורשעה. ומציעה להשית עליה עונש של 14 שנות מאסר.

השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

כעת, לאחר שהצגתי את הגישות השונות של שני סוגי המשפט- העברי והישראלי לעבירת האלימות במשפחה, אשווה בין שני סוגי המשפט, אנסה לחבר בין הדברים הדומים ומנגד אראה את השוני בין הגישות. בהשוואתי אתיחס למספר עניינים בנושא האלימות במשפחה שיפורטו בהמשך.

כבוד האדם ככלל וכבוד האישה בפרט

בתחילת עבודתי, כאשר עסקתי במשפט העברי, המידע הראשון שנגלה לעיני בנושא האלימות במשפחה היה "חיוב הבעל בכבוד אשתו", עפ"י המשפט העברי על הבעל מוטלת **חובה** לכבד את אשתו אף יותר מגופו. ניתן

לראות דבר דומה גם במשפט הישראלי. במשפט הישראלי הצגתי תחילה מספר חוקי יסוד, אשר הבולט מבניהם היה "חוק יסוד כבוד האדם וחירותו", במדינת ישראל קיימים מספר רב של חוקי יסוד, אשר עבירה במזיד עליהן עלולה לגרור לעונש קשה, אחד החוקים הוא החוק כבוד אדם וחירותו הקובע כי, יש לשמור על החיים, הגוף והכבוד של כל אדם

התעללות בעל באשתו הכוללת בתוכה פגיעה בגוף ואף בכבודה של האישה, הנה עברה חד משמעית על חוק יסוד זה.

איסור הפחדה ואיומים מצד הבעל כלפי אשתו

בנוסף עפ"י המשפט העברי, בדברי הרמב"ם מצוי כי אסור לאף בעל להטיל על אשתו אימה יתרה, או להפחידה בכל דרך שהיא. כך גם במשפט הישראלי, בשנת 2001 נחקק חוק חדש: "החוק למניעת הטרדה מאיימת"¹⁵, האוסר על כל אדם לאיים על בן משפחה כלשהו והעובר על חוק זה עלול לקבל צו מניעה הנוגע לדברים שונים ואף סעיף 1 (ב) לחוק זה קובע כי צו מניעת הטרדה מאיימת יאסור בין היתר לאיים על הנפגע.

חזקת כשרות האישה

במשפט העברי קיים עניין "חזקת כשרות האישה", אשר לפיו האישה בחזקת כשרה ולא ניתנת לבעל המכה אפשרות להגיד היא האשמה.

גם במשפט העברי בפס"ד כרמלה בוחבוט, מצינו כי אף על פי שכרמלה בוחבוט רצחה את בעלה, הורד לה עונש המאסר במס' שנים, ביהמ"ש התחשב בסיבה שגרמה לכרמלה לרצוח את בעלה, בכל סוגי האלימות המילולית והפיזית, וניתן לראות כאן זיקה לעניין המשפטי העברי של חזקת כשרות האישה, בכך שנתנו מקום גם לעמדתה ולדעתה של האישה בעניין והתחשבו בעונש שניתן לה.

¹⁵ חוק למניעת הטרדה מאיימת התשס"ב 2001

איסור הכאת ילדים

בעניין הכאת ילדים ישנה התייחסות בשני סוגי המשפט, עפ"י המשפט העברי הכאת ילדים או התעללות בילדים אסורה בדיוק כפי שהינה אסורה כלפי מבוגרים. במשפט הישראלי ניתן לראות כי, גם על **תקיפת** קטין יש עונש מאסר בפועל(תלוי בנסיבות) ועל **התעללות** בקטין ישנו עונש חמור אף יותר.

השוואה נוספת שניתן לראות, המשפט העברי המתייחס לאלימות כלפי הילד במטרה לחנכו ואילו המשפט הישראלי מציג גורמים נוספים העלולים להביא להכאת הילד וביניהם- הכאה במטרה לפגוע בבת הזוג, עליונות ושליטה על הילד וכו'.

ענישה

ניתן לראות כי גם במשפט העברי וגם במשפט הישראלי ישנה התייחסות חמורה כלפי בעל המכה את אשתו. במשפט העברי על אדם זה יוטלו מספר סנקציות כפי שיקבע בית הדין, לדוג- איסור יציאתו מן הארץ ועוד, כאשר על האדם להחליט אם רצונו להיות אזרח נטול זכויות ולהמשיך לעגן את אשתו, או לתת לה גט מרצונו ואז יושבו לו חזרה כל הזכויות.

גם במשפט הישראלי ענישת אדם המכה את אשתו חמורה מאוד, עפ"י סעיף 382 לחוק העונשין¹⁶. נוסף על כך עפ"י סעיף א' לחוק למניעת אלימות במשפחה ביהמ"ש רשאי לתת צו הגנה אשר ימנע מן הבעל המכה מספר פעולות כגון- כניסת לדירה בה מתגורר בן משפחתו.

ניתן לראות בכך כי ישנה התייחסות חמורה בשני סוגי המשפט לעבירת האלימות במשפחה.

כפיית גט

ישנה נקודה אשר צוינה בפירוט נרחב במשפט העברי אך לא הוזכרה כלל במשפט הישראלי והיא- כפיית גט על הבעל.

במשפט העברי, על אדם שהכה את אשתו עושים נידוי וחרם ועפ"י חלק מהדעות ובניהם המהר"ם מרוטנבורג והתשב"ץ אף ניתן לכפות עליו שייתן גט לאשתו מנגד חז"ל הקפידו **שלא** לכפות גט אלא אם כן יש עילה מפורשת בתלמוד. הלכה עפ"י רב הדעות לא ניתן לכפות על הבעל שייתן גט לאשתו מחמת עניין הנקרא "גט מעושה" (שפורט לעיל) אך תמיד יש חריגים.

¹⁶ חוק העונשין התשל"ז-1977 ס"ח 226

תחילה יש לראות כי, אין כלל התייחסות במשפט הישראלי לכפיית גט על בעל המכה את אשתו עפ"י החוק הישראלי, אך על פי החוק הישראלי, המשפט העברי משמש ככלי עזר במקרים מסוג זה ועל כן **ניתן לכפות על סרבן הגט לגרש את אשתו**, בדרך שתפורט להלן:

כפייה עפ"י חוק שיפוט בתי דין רבניים:

סעיף 1 לחוק שיפוט בתי-דין רבניים קובע כי בית משפט מחוזי רשאי לכפות על בעל מתן גט ואף להשתמש במאסר לצורך כך, אם וכאשר קיבל לכך אישור מבית דין רבני. פסק דין כזה הינו נדיר ביותר והשימוש בו הוא חריג. סנקציה נוספת שניתן להטיל על אדם במטרה לחייבו לתת גט לאשתו היא הטלת קנס בשיעור שיראה לנכון¹⁷.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו: ס"ח תשנ"ב 1991

החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א 1991

חוק העונשין התשל"ז-1977 ס"ח 226

פסיקה

פסק דין 6353/94 כרמלה בוחבוט נ' מדינת ישראל, פד"י מט(3) 647

¹⁷ הכנסת מחקר המרכז והמידע, עו"ד ירון אונגר ואורלי אלמגור לוטן

פסק הדין ע"פ 9369/07 - אנסטסיה מיקל נ' מדינת ישראל

ספרות מחקר

ספרים

אלימות במשפחה במשפט האזרחי והפלילי, אריה ליכט ואיריס מרקוס, אוצר המשפט.

מאמרים

הכנסת מחקר המרכז והמידע, עו"ד ירון אונגר ואורלי אלמגור לוטן

משפט עברי

ספרות הפסיקה

רמ"א, אבן העזר, סימן קנד, סעיף ג

רמב"ם, הלכות אישות, פרק טו, הלכה יט

תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף נט, עמוד א

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף עו, עמוד ב